
ЕТНОПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У XIX-XX ст.

І.Я. Райківський

МІСЦЕ І РОЛЬ ГАЛИЦЬКОГО НАРОДОВСТВА В УКРАЇНСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ВІДРОДЖЕННІ XIX ст.

Під терміном “українське національне відродження”, який у науковий обіг ввели класики вітчизняної історіографії М.Грушевський, Д.Багалій, Д.Дорошенко, І.Крип'якевич, І.Лисяк-Рудницький, розуміють комплекс подій і явищ XIX століття, пов'язаних із поширенням у масах національної самосвідомості, активізацією українського національного руху. Хронологічно це охоплює період від 1780-х років, коли російський царизм за часів Катерини II ліквідував залишки української козацької державності, до початку Першої світової війни 1914 р. [10, с.197]. Особливість національного відродження України полягає в тому, що воно розгорталося як два потоки – однакові за змістом, паралельні за напрямком, приблизно одночасні в хронологічних межах, але розмежовані територіально: один протікав у Наддніпрянській Україні під владою Російської імперії, а другий – на західноукраїнських землях у складі Австрійської (пізніше Австро-Угорської) імперії [18; с.18, 20].

Національне відродження усіх народів Східної Європи, що перебували під імперським поневоленням, у тому числі й українського, можна умовно поділити на три етапи. На першому, науковому етапі (кінець XVIII ст. – 40-і рр. XIX ст.) окремі вчені або ентузіасти займалися народознавством, збирали спадщину народу: досліджували його історію, фольклор та мову; одночасно почала розвиватися на народній основі нова українська література [17, с.9]. Друга стадія – це організаційний або культурний період (кінець 40-х – 80-ті рр. XIX ст.), коли національно свідомі інтелігенція в результаті скасування кріпосного права та часткової лібералізації імперських режимів отримала змогу проводити культурно-освітню роботу серед широких селянських мас. Створивши різні організації, передові представники вітчизняної науки і культури “пішли в народ”, щоб підняти рівень національної самосвідомості. Нарешті, на третьому, політичному етапі (з 1890-х рр.) з'являються національно-патріотичні організації, партії, які поряд із культурницькими завданнями починають висувати політичні вимоги. Одночасно з формуванням партійно-політичної системи суспільства розширювалася інституційна підстава національного життя. В основу

діяльності українських політичних партій була покладена ідея політичної самостійності рідного народу, самоврядування на етнічній території [10, с.199; 11, с.433]. Зрозуміло, що періодизація національного відродження умовна і не виключає наявності в певних рамках елементів тієї чи іншої стадії.

В контексті українського національного відродження галицьке народовство зародилося на початку другого, організаційного (культурного) періоду. Ідейні витoki народовської (українофільської) течії можна простежити на стадії збирання спадщини, коли передова інтелігенція обгрунтувала окремішність українського народу, усвідомила етнічну, мовну і культурну єдність українців по обидва боки російсько-австрійського кордону. Розвинувши традиції “Руської трійці”, Головна руська рада в 1848 р. вперше в Австрії поставила українське питання як політичну проблему, домагалася поділу Галичини на Східну (українську) і Західну (польську) частини та утворення з українських ісмель окремої провінції. Від самого початку український національно-визвольний рух наштотхнувся на шовінізм польської шляхти, яка розглядала всю Галичину як плацдарм для відбудови Польської держави, керуючись концепцією історичної Речі Посполитої.

Після того, як австрійська влада придушила “весну народів” 1848 року, почалося десятиліття задушливого неоабсолютизму. Водночас Відень пішов на поступки полякам, що призвело до посилення в краї польських впливів, здобутки українців у культурно-освітній сфері було різко обмежено. Незважаючи на конституціоналізацію внутрішнього устрою Австрії на засадах федералізму і декларування єдності всіх народів імперії протягом 60-70-х рр., галицькі українці практично опинилися в гірших умовах, ніж поляки. Виборча система до Галицького крайового сейму забезпечувала монополію влади польській шляхті. Результати революції 1848 р., зміцнення польських позицій у Галичині боляче вразили українську інтелігенцію, яка раніше шукала допомоги в союзі з династією Габсбургів. Зневірившись у власних силах, не розуміючи потреби опертися на рідний народ, частина української інтелігенції у боротьбі проти польського наступу почала орієнтуватися на мовно- та історично-споріднену могутню слов'янську державу Росію [12, с.85, 86].

В 1850-ті роки викристалізувалася староруська або русофільська (“москвофільська”) течія, котра намагалася протиставити польській мові не “низьку” народну мову, а уявний “літературний язик вищого стилю”, так зване “язичіє” суміш української, церковнослов'янської та російської мов, з польськими та німецькими домішками. Старорусини

обстоювали обрядові руські традиції, етимологічний правопис, заснований на походженні слів, а не фонетичний (за принципом "пиши як чуєш, а читай як бачиш"). Вирішальним фактором їхнього русофільства була ворожість до поляків і прагнення довести своє глибоке історичне коріння часів Київської Русі, але вони не розуміли кордонів східнослов'янського світу, різниці між власне Росією та Україною. Концепція старорусинів заперечувала існування окремого українського народу і правомірність перетворення мови, якою він говорить, на літературну. Підкреслювалося, що галицькі українці є частиною спільноти, яку означувано поняттям "русский народ", що проживає на території "від Карпат до Уралу". Все більше в старорусинському середовищі переважали відверто русофільські настрої, взяла гору думка, що "краще втопитися в російському морі, ніж у польському болоті". Дійшло до того, що русофіли підтримали антиукраїнські репресії самодержавства, зокрема Емський указ 1876 р., вони користувалися фінансовою допомогою з боку царської Росії [11; с.427, 428].

Московська орієнтація з ідеєю відречення від українського національного "я" зайняла беззаперечно домінуючі позиції в західно-українському суспільстві 1860-1870-х років. Галицьке москвофільство, по суті, пропонувало відмовитися від своєї самобутньої ідентичності, стати погноєм російської державної нації, що вже мала високорозвинуту професійну культуру та літературу, і такою ціною зупинити в краї польський наступ [12, с.95]. Ситуація ускладнювалася тим, що наддніпрянські українці під владою російського царизму опинилися на межі виживання через жорстокі антиукраїнські репресії. Русофільство для українців було "не просто питанням політичної орієнтації, – робив висновок І.Лисяк-Рудницький, – воно становило загрозу їхній національній самобутності". Якби та частина українського народу, що мала можливість вільного вибору в конституційній Австро-Угорській державі, "прийняла ідеологію російської нації, єдиної і неподільної, то український національний рух був би приречений" [11, с.429].

За таких обставин, коли в суспільних настроях запанував реакційний москвофільський світогляд і українське населення в Галичині опинилося на краю своєї національної загибелі, на історичну арену на початку 1860-х рр. вийшло молодше покоління української інтелігенції, яке наважилося виступити проти русофільської течії. Безпосередньо поштовх до зацікавлення українством дала поезія Т.Шевченка. І.Франко відзначав, що народовський (українофільський) напрям "виник у нас в основному під впливом творів Шевченка, до того ж творів, друкованих

у Росії і просіяних через сито царської цензури” [20, с.198]. Шевченків “Кобзар” з неперевершеною художньою силою відобразив народне життя і став на захист знедоленого люду, селянства. Проста народна мова була піднята на вершину літературного мистецтва, що дало змогу зрозуміти нікчемність пропагованого старорусинами язичія. М.Павлик (відомий політичний діяч, письменник і публіцист) писав, що твори І.Шевченка “зробили в Галичині переворот не тільки тим, що показали, до яких високих поетичних речей спосібна хлопська русько-українська мова, а ще більше тим, що в творах тих галицько-руська інтелігенція вперше побачила власний нарід, котрого природні здібності та шодськість так високо підніс Шевченко” [19; с.67, 71].

Народовська течія в українському національному русі орієнтувалася на український народ, присвятила себе служінню йому, звідки й дістала назву “народовство” або “українофільство”. На противагу москвофілам, які вбачали альтернативу ополячення в орієнтації на панруський світ, а фактично на Москву, Росію, народовці виразно проголосили ідеї самобутності та єдності розділеного між двома державами українського народу. Отже, перед народовцями постало завдання обстоювати прозахідну орієнтацію України, здійснити інтелектуально-духовне підкремлення від Росії [13; 215, 216]. Слідом за наддніпрянськими українофілами кінця 50-х – початку 60-х рр. XIX ст. галицькі народовці почали об’єднуватися в напівгаємні гуртки-громади, до яких входила переважно університетська і гімназійна молодь. Перша народовська громада під назвою “Молода Русь” була створена у Львові в 1861 р., а потім вони поширились по всій Галичині. На чолі народовського руху стояли Данило Тянячкевич (1842-1900), Володимир Шашкевич (син Маркіяна, 1839-1885), Ксенофонт Климкович (1835-1881), Федір Заревич (1835-1879), о. Стефан Качала (1815-1888), Омелян Партицький (1840-1895), брати Володимир (1850-1883) та Олександр Барвінські (1847-1927), брати Омелян (1833-1894) і Олександр Огоновські (1848-1891), Анатоль Вахнянин (1841-1908), Юліан Романчук (1842-1932) та ін. Більшість народовців становили перше покоління галицько-української світської інтелігенції, деякі з них були священиками [11, с.430].

Свою діяльність з метою утвердження національної української ідеї народовці спрямовували на просвітницькі заходи серед простого народу. Українські громади, що виникли у провінційних містах Галичини, “з погляду політичного були товариствами зовсім невинними, так само як центральна громада, що існувала у Львові, – стверджував І.Франко, .. як епідемія, ширилася... мода на “козацтво” [20, с.199]. Спочатку лідери

народовців намагалися діяти через існуючі руські установи, але швидко нащтовхнулися на опір з боку русофілів, тому пішли шляхом створення власних організацій на ниві освіти і культури [11, с.430]. Народовська молодь заснувала у Львові товариство “Руська бесіда”, яке виступило з ідеєю “просвіти народу”, при ньому в 1864 р. створено перший професійний західноукраїнський театр (директор і режисер О. Бачинський). У репертуарі його трупи переважали твори української тематики наддніпрянських драматургів: Г.Квітки-Основ'яненка, І.Котляревського, Т.Шевченка та ін. Театральне мистецтво стало важливим засобом у процесі формування національної свідомості серед широких селянських мас. Відзначаючи великий вплив театру в підросійській, Наддніпрянській Україні на розвиток галицького театрального мистецтва, І.Франко писав: “Бо не тільки репертуар українського театру в Галичині запозичений майже цілком (з незначними винятками) з України, ... українська музика разом з українською драматичною творчістю зайшла в Галичину і тут придбала собі прихильників, але також і щодо гри галицькі артисти брали собі за зразок митців з України” [8, с.159].

Найбільш відома народовська організація громадське культурно-освітнє товариство “Просвіта”, засноване 8 грудня 1868 р. у Львові. Згідно з першим статутом, товариство було науково-просвітницькою організацією, що мала збирати і видавати зразки усної народної творчості, досліджувати побут та історію рідного народу. Але статут 1870 р., прийнятий на других загальних зборах, надав діяльності товариства суто просвітницьке спрямування. “Просвіта” як перша освітня організація для народу почала створювати на місцях власні філії та читальні. Основним напрямком діяльності “Просвіти” стало видавництво і поширення книжок серед простолюду. На відміну від москвофільського штучного “язичія”, книгодрукування здійснювалося українською мовою, в простому і доступному для селянства стилі. Щоправда, народовське товариство “Просвіта” наважилося перейти до фонетичного правопису лише наприкінці ХІХ ст. Видання “Просвіти” масово поширювалися в селянському середовищі, лише до травня 1874 р. вийшла друком понад 81 тис. книжок. Особливо важливе значення мав випуск народовцями підручників для народних шкіл і гімназій у Галичині, завдяки чому з'явилася можливість навчання дітей українською мовою. Відомо, що за 1869–1876 рр. “Просвіта” видала 22 підручники загальним тиражем 15100 примірників. Серед видавничої продукції товариства слід відзначити календарі “Просвіти”, що виходили майже щорічно (від 1870 р.) і поширювалися в тисячах примірників під

редакцією відомих письменників, науковців, громадсько-політичних діячів В. Левицького, Ю. Целевича, Ю. Романчука, І. Франка та ін. Крім продажу і розсилання своїх видань поштою членам "Просвіти", товариство нерідко передавало книжки безкоштовно в різні організації – бібліотеки, лікарні, тюрми тощо [15; с.21, 25, 34].

Товариство "Просвіта" використовувало різні форми просвітницької роботи в масах: музично-декламаторські вечори, вшанування пам'яті Т. Шевченка, М. Шашкевича, організацію аматорських вистав, спортивних гуртків, курсів української мови для неграмотних, службовців і т.д. Поступово все більша увага приділялася фінансово-господарській діяльності: організації позичкових кас і крамниць, випуску книжок на сільськогосподарську тематику тощо [15, с.35]. "Просвіта" була материнським тілом, з якого, з плином років, вийшло багато українських народних організацій. Так, "Руське педагогічне товариство", створене в 1881 р., перебрало педагогічну і шкільну роботу, згодом воно отримало назву "Рідна школа"; товариство "Народна горгівля" з 1883 р. зайнялося торговими справами і стало осередком споживчих крамниць по всій Галичині; "Наукове товариство ім. Т. Шевченка", що виникло в 1893 р. на місці однойменного літературного товариства, ставило наукові завдання; товариство "Сільський господар", засноване в 1898 р., виступило за піднесення сільського господарства і захист селянських інтересів; з гуртків при читальнях "Просвіти" розвинулися спортивні товариства "Сокіл" (1894 р.) та "Січ" (1900 р.) [6, с.16].

Народовці організовувалися навколо періодичних видань. Першим органом народовського руху був літературний часопис "Вечерниці" у 1862-1863 рр. Протягом 1860-х років у Львові виходили такі періодичні органи, як "Мета" (1863-1865), "Нива" (1865), "Русалка" (1866). Усі ці видання, як писав І. Франко, "були зустрінуті і підтримувані молоддю з неописаним захопленням уже тому, що в них передруковувалися кращі, в Галичині до того часу невідомі, твори українських письменників" [21, с.138]. Зокрема, галицькі українці дістали змогу ознайомитися з творчістю відомих літераторів Наддніпрянщини: Т. Шевченка, І. Нечуя-Левицького, П. Куліша, М. Старицького та ін. Помітним явищем у розвитку народовської течії стала політична газета "Русь" (1867), котра стверджувала, що загроза існування українців як окремого народу виходить, насамперед, від росіян, поляків і німців [13, с.216].

Галицькі народовці отримували не лише ідейно-організаційну, а й фінансову допомогу з боку наддніпрянських громадівців. Кошти, що надходили з-за кордону, допомагали їм протистояти москвофільській

пропаганді, яка проводилася на західноукраїнських землях при підтримці царської Росії. У свою чергу, передова східноукраїнська інтелігенція через співробітництво з народовцями долала заборони щодо українського друку в Російській імперії і водночас намагалася перенести в Галичину центр загальноукраїнської діяльності. Саме при матеріальній допомозі наддніпрянців було засновано у Львові народовський журнал “Правда” (1867), якому судилося стати всеукраїнським літературно-науковим і політичним органом, “Товариство ім. Т.Шевченка” (1873) [7, с.536]. Важливе значення в активізації національного руху в Галичині мала діяльність П.Куліша – видатного наддніпрянського українського письменника, науковця, громадського діяча. “Він першим звернув увагу молодих галицьких українофілів на потребу ґрунтового вивчення історії України”, – писав І.Франко. По-друге, П.Куліш “звернув увагу галичан” на важливість “літератури для простого народу”, “робив наголос на необхідності проводити освітню роботу в національному українському дусі” [20; с.203, 204].

Будучи лояльним до австрійського уряду, народовство почало еволюціонувати в напрямку формального націоналізму, обмежувало свою діяльність, головним чином, культурно-освітньою та літературною сферою і не проявляло інтерес до соціально-політичної проблематики. Так, протягом 1860-1870-х рр. народовське керівництво так і не спромоглося утворити власну політичну організацію, а її функції виконувала управа “Просвіти”. Суперечки народовців із москвофілами мали характер домашнього спору за мову і правопис, тимчасом нехтувалася потреба дати народові економічні та соціальні знання, щоб він повів боротьбу за свої конституційні права [7, с.550]. Не випадково І. Франко відзначав, що народовська молодь “була зайнята виключно поетичними фантазіями і літературно-мовними справами” [20, с.200]. Не маючи організаційно-політичної опори в масах, залишаючись на другорядних позиціях у руському таборі, народовці пішли шляхом пошуку угод і компромісів.

Угодава акція народовців 1869-1871 рр. відбулася на ґрунті спільного зі старорусинами протистояння колонізаційним процесам. Формальний ініціатор польсько-української угоди народовець Ю.Лаврівський від імені українських послів у сеймі сказав, що українці відмовляються від ідеї поділу Галичини, але ставлять перед польською сеймовою більшістю дві умови: рівноправність, припинення колонізації краю і, по-друге, кінець “деморалізації”, розбиття українського табору. Спеціально створена газета “Основа” (1870-1871) обстоювала ідею

українсько-польського порозуміння на основі повної “автономії обоїх народностей”. Провал угодовської політики викликав розкол у середовищі народовців і перехід частини з них до москвофільської течії. Водночас була продемонстрована принципова неможливість рівноправного погодження інтересів двох народів у межах однієї провінції Австрії. Угода Ю. Лаврівського стала для народовської молоді першою серйозною школою політичної боротьби [14, с.101].

Поступово народовський провід переконався у необхідності створення центрального представницького органу. У жовтні 1885 р. засновано політичне товариство народовців “Народна рада” на чолі з Ю. Романчуком, що означало оформлення ліберально-демократичного напрямку в українському національному русі. Політична програма народовців, прийнята в лютому 1888 р., обстоювала національно-територіальну автономію для українців Австро-Угорщини, що було програмною вимогою Головної руської ради 1848 року. Керована “Народною радою”, діяльність народовського табору активізувалася й отримала політичну спрямованість, у чому важливу роль відіграли газети “Батьківщина” (виходила з 1879 р.) та, особливо, “Діло” (з’явилася у 1880 р. за редакцією В. Барвінського, з 1888 р. виходила щоденно). Вже сама назва часопису “Діло” ніби полемізувала з русофільським “Словом” [9, с.71, 72].

Поворотним пунктом у боротьбі за вплив на маси між народовцями і старорусинами став 1882 р., коли відбувся судовий процес над москвофільськими діячами А.Добрянським, І.Наумовичем, В.Площанським та ін., звинуваченими у державній зраді. Незважаючи на виправдання підсудних, у ході слідства було скомпрометовано староруських лідерів, які публічно завжди підкреслювали свою вірність Австрії і католицькій церкві, але, як стало відомо, мали зв’язки з російським режимом, православ’ям. “Це був початок кінця “святоюрців”, – стверджував І. Лисяк-Рудницький. Багато простих патріотів староруського переконання боляче усвідомили, що русофільство ідеологічно й політично являє собою глухий кут” [11, с.431]. Вже з кінця 1880-х років галицьке народство зміцнилося настільки, що змогло відтіснити русофілів на другий план.

У міру того, як народовська течія посилювалася, вона все більше набирала виразно консервативного забарвлення. Пояснюється це тим, що керівництво народовців намагалось розширити доступ до основної соціальної бази українського руху – селянства, яке залишалось під переважаючим впливом греко-католицького кліру. Консервативна настроєність сільського духовенства змусила народовських лідерів

відмежовуватися від радикалізму та антиклерикалізму, що були характерними для раннього етапу їх діяльності [5, с.76]. Молода галицька інтелігенція в середині 1870-х років виступила проти консерватизму як народовців, так і русофілів, прагнула надати українському рухові модерного європейського характеру. Так виникла під ідейним впливом М. Драгоманова нова, радикальна течія, що ґрунтувалася на світоглядних позиціях позитивізму і немарксистського соціалізму (лідери: І. Франко, М. Павлик, О. Терлецький та ін.) [4, с.295].

За умов, коли українське питання наприкінці 1880-х років стало чинником міжнародної політики, народовці здійснили чергову спробу порозуміння з поляками. “Нова ера” польсько-українських відносин була урочисто проголошена в листопаді 1890 р., але не мала документального підтвердження і трактувалася обома сторонами по-різному. Народовське керівництво очікувало змін у політичній системі, заявивши про готовність українських послів зірвати співпрацю з москвофілами і не вести опозиційної політики в сеймі, тоді як польська сеймова більшість пішла на певні поступки українцям лише в галузі освіти і мовних прав [5, с.77]. В українському суспільстві, як і в польському, “новоєрівська” політика не знайшла широкої підтримки. Проти неї виступили москвофіли і радикали, група противників “нової ери” виділилася й серед народовців, які були незадоволені дрібними, на їх погляд, поступками польської адміністрації. Формально польська і українська сторони проголосили свою відмову від угодовської політики в 1894 р. [7, с.551]. Водночас незадоволення угодою активізувало політичну діяльність народовської більшості, яка на загальних зборах Народної Ради в грудні 1892 р. прийняла другу (після 1885 р.) програму народовців. У ній, зокрема, відзначалося, що галицькі русини є частиною “народу русько-українського”, який “утративши самодільність державну борючись віками за свої права державно-політичні, а ніколи не зрікся і не зрікається прав самостійного народу...” [2, с.17, 18].

“Нова ера” активізувала громадське життя і дала поштовх до перегрупування політичних сил у Галичині в 1890-х роках. Боротьба навколо “нової ери” стала переломною подією в українському національному відродженні, яке вступило в третю, політичну стадію. Першою українською політичною партією була створена радикалами в 1890 р. Русько-українська радикальна партія (РУРП). Після смерті М. Драгоманова, авторитет якого утримував єдність радикальної течії, РУРП поступово розкололася на націоналістичне і марксистське крила. Націоналістично настроєні радикали об’єдналися з народовцями, що

виявляли невдоволення “новоерівською” політикою. Внаслідок синтезу ідей народоствського і радикального напрямків була створена з ініціативи М. Грушевського, І. Франка, Ю. Романчука, К. Левицького та ін. у грудні 1899 р. Національно-демократична партія (НДП). Нова партія перебрала під політичного товариства “Народна рада” розгалужену опорну мережу, а національно-радикальна група РУРП запропонувала до партійного статуту принцип вертикальної підпорядкованості [16, с. 119].

Програма омолоджених народоців ґрунтувалася на національно-демократичних, ліберально-центристських принципах. Підкреслювалося, що “остаточною метою наших народних змагань є дійти до того, щоби цілий українсько-руський нарід здобув собі культурну, економічну і політичну самостійність та з’єднався з часом в *одноцільний національний організм.*” [2, с.57]. Отже, націонал-демократія брала від народоствського руху свої ідейні витoki, перейняла організаційну сітку і стала широкою коаліційною партією, яку можна порівняти, наприклад, з індійським Національним конгресом. Поступово в краї виникла практично двопартійна система: провідна роль НДП стимулювалася і врівноважувалася опозицією лівої Української радикальної партії [10, с.202].

Процес оформлення партійно-політичної системи українського суспільства у Галичині, започаткований в 1890 р., супроводжувався глибокими змінами в українській політичній думці, яка перейшла на платформу самостійної національної держави. Появу українського самостійництва на зламі ХІХ – ХХ ст. традиційно пов’язують з діяльністю групи “молодих” радикалів. Представник марксистського угруповання в РУРП Ю. Бачинський у книзі “Україна ірредента” (1895) вперше в історії українського руху висунув і обґрунтував самостійницькі позиції, що стали головною програмною метою партії на четвертому з’їзді в грудні 1895 р. [5, с.77]. Але не можна іґнорувати той факт, що прагнення до національної державності логічно впливало з проголошеної народоцями тези про самостійність української нації. Елементи державницького мислення у більш або менш виразній формі простежуються в програмних заявах народоців. Так, вимога поділу Галичини та об’єднання її української частини з Буковиною, твердження про належність галицьких “русинів” до 20-мільйонного українського народу, що має славне історичне минуле, давали змогу усвідомити постулат державності як віддалений ідеал українського руху. Це очевидно, якщо зважити на зростання державницьких прагнень сусідніх народів -- поляків, чехів, угорців та ін. [3, с. 130]. Здолавши москвофільську перевагу в національному таборі, політична еліта народоства на зламі

80 - 90-х рр. XIX ст. усвідомлювала державницьку мету. Про це, наприклад, свідчить позиція активного народовця К.Телішевського. "Для чого ж не сказати, – писав він, – ясно і отверто: "Ми, русини-малороси, хочемо знову добитися того, чим вже з зарання нашого були, – ми хочемо бути одиницею, сполученою в одну політичну цілість", а позаяк за кордоном (у Наддніпрянській Україні. *І. Р.*) голос такий неможливий, то на нас, яко на відламі його, тяжить неминучий обов'язок ідею тую отверто виказати і ... боронити, а не дурити світ і других ... – дурити самих себе, начебто гімназія, школа вправ і таке інше були в силі справу нашу полагодити. Я отверто кажу, що ні". Водночас автор стверджував, що "справа про державну самостійність України-Руси є дуже-дуже далека" [1].

Треба, однак, визнати, що галицьке народовство досить довго не наважувалося включити національно-державницькі погляди до своєї програми і публічно не обговорювало проблеми державної самостійності. Цьому перешкоджав у другій половині 1880-х років ряд внутрішніх і зовнішніх факторів, а саме: союз між народовцями і старорусинами, який робив недоцільним наголошення на національній програмі, що становила собою головне джерело розходжень; сподівання на можливість порозуміння з польською стороною, звідси – небажання народовців говорити про віддалену мету національного руху, котра, безумовно, суперечила польським інтересам; політика австрійського уряду, що наприкінці 80-х років зацікавився українським питанням, яке передбачалося використати в протистоянні з Росією [3, с. 131].

Таким чином, галицьке народовство зародилося і діяло на другому, організаційному (культурному) етапі національного відродження. Народовська інтелігенція через проведення культурно-освітньої роботи в масах сприяла зростанню національної самосвідомості, підготувала ґрунт до політизації українського руху. Розвиток народовської течії свідчить про безперервність у тяглоті національного становлення в Галичині: вона постала як компроміс між наростаючою світською інтелігенцією і духовенством, яке започаткувало західноукраїнське відродження, і перейшла на вищий, політичний щабель у результаті синтезу омолодженого народовства з поміркованим крилом радикалів. Період на зламі 80 - 90-х рр. XIX ст., коли національний рух цілком поглинув русофільську течію, став переломною точкою в історії західноукраїнського відродження і російсько-українських відносин.

1. Народна програма // Діло. 1892. 18 (30) травня.

2. Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. Документи і матеріали. Сучасність, 1983. Т 1.

3. Аркуша О. Український національно-політичний рух у Галичині наприкінці 80-х рр. XIX ст. // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 16 наук. праць. Львів, 1997. – Вип. 3-4.
4. Велика історія України від найдавніших часів / Перевидання 1935 р. К 1993 Т. II.
5. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX – XX століття. К., 1996.
6. Дорошенко В. “Просвіта”: її заснування й праця. Короткий історичний нарис і додаток про “Просвіту” в інших країнах. Філадельфія, 1959.
7. Дорошенко Д. І. Нарис історії України. Львів, 1991.
8. Кравець М. М. Іван Франко – історик України. – Львів, 1971.
9. Кутугяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. 1939 р.). – Івано-Франківськ, 1993.
10. Лисяк-Рудницький І. Структура української історії в XIX столітті // Історичні есе: У 2-х т. – К., 1994. Т. I.
11. Лисяк-Рудницький І. Українці в Галичині під австрійським пануванням // Історичні есе. – Т. I.
12. Макарчук С. Москвофільство: витоки та еволюція ідеї (середина XIX ст. – 1914 р.) // Вісник Львівського університету. Серія історична. Львів, 1997. – Вип. 32.
13. Мудрий М. Галицькі народовці в 60-х рр. XIX ст.: спроба модернізації української національної ідеї // Альманах “Молода нація”. – К., 1996. Вип. 3. Див також: Серета О. Національна свідомість і політична програма ранніх народовців у Східній Галичині (1861-1867) // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів 1999. – Вип. 34. – С. 199-214.
14. Мудрий М. Спроби українсько-польського порозуміння в Галичині (60 – 70-і роки XIX ст.) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 36. наук. праць. – Львів, 1997. – Вип. 3-4.
15. Нарис історії “Просвіти”. Львів. Краків, Париж, 1993.
16. Расевич В. Виникнення та організаційні основи Української національно-демократичної партії // Вісник Львівського університету. Серія історична. Львів 1997. – Вип. 32.
17. Сарбей В. Г. Етапи формування української національної самосвідомості (кінець XVIII – початок XX ст.) // Укр. іст. журн. 1993. – №7-8.
18. Сарбей В. Г. Національне відродження України // Україна крізь віки. – К., 1999.
19. Трусевич С. М. Суспільно-політичний рух у Східній Галичині в 50 – 70-х роках XIX ст. – К., 1978.
20. Франко І. Українські “народовці” і радикали // Збір. творів у 50-ти т. К., 1980. Т. 28.
21. Франко І. Южнорусская литература // Збір. творів у 50-ти т. К., 1984. Т. 41.

Raikivskyi I.

PLACE AND ROLE OF HALYCH NARODOVSTVO (NATIONAL MOVEMENT) IN UKRAINE'S RENASCENCE IN THE 19th C.

The article explains the place and role of Halych Narodovstvo (national movement) in Ukraine in the second half of the XIXth century. Narodovskyy movement was born and acted on the second stage of ukrainian renascence when nationally oriented intelligentsia aimed its attempts at cultural and educative work in the villages. This movement promoted the increase of national selfconsciousness and prepared background for ukrainian political movement. The author of the article analyses main tendencies in the activity of Narodovtsi in Halychyna in 1860-1890.